

VELIKA GOSPODARSKA KRIZA 1929

KAZALO

1. UVOD.....	3
2. BORZNI ZLOM 1929.....	4
3. VZROKI ZA KRIZO.....	5
3.1. Cenovno nesorazmerje med kmetijskimi izdelki in industrijskimi proizvodi.....	5
3.2. Pretirano najemanje kreditov in neuskrajeno kreditiranje.....	6
3.3. špekulativna vladanja v konjunktne veje industrije (tiste panoge, ki trenutno najvišje kotirajo v državi)...	6
3.4. nenadzorovano izdajanje vrednostnih papirjev ter državnih obveznic (izgube 30 milijard \$ delnic).....	6
4. POSLEDICE KRIZE.....	6
4.1. Velika brezposelnost.....	6
4.2. Večji prepad med bogatim in srednjim slojem.....	6
4.3. Padec industrijske in kmetijske proizvodnje in trgovine.....	6
4.4. Zapiranje bank.....	7
5. REŠEVANJE KRIZE.....	7
6. GOSPODARSKA KRIZA 2008.....	7
1. UVOD.....	3
2. BORZNI ZLOM 1929.....	4
3. VZROKI ZA KRIZO.....	5
3.1. Cenovno nesorazmerje med kmetijskimi izdelki in industrijskimi proizvodi.....	5
3.2. Pretirano najemanje kreditov in neuskrajeno kreditiranje.....	6
3.3. špekulativna vladanja v konjunktne veje industrije (tiste panoge, ki trenutno najvišje kotirajo v državi)...	6
3.4. nenadzorovano izdajanje vrednostnih papirjev ter državnih obveznic (izgube 30 milijard \$ delnic).....	6
4. POSLEDICE KRIZE.....	6
4.1. Velika brezposelnost.....	6
4.2. Večji prepad med bogatim in srednjim slojem.....	6
4.3. Padec industrijske in kmetijske proizvodnje in trgovine.....	6
4.4. Zapiranje bank.....	7
5. REŠEVANJE KRIZE.....	7
6. GOSPODARSKA KRIZA 2008.....	7

1.UVOD

Tehnološki napredek je pospešil **razmah proizvodnje** in **povezovanje gospodarskih panog v velike sisteme** (koncerne, truste, multinacionalne družbe), **koncentracijo kapitala** in **monopolizem**. Obdobja intenzivnega razvoja so se menjavala z **obdobji kriz**, **hiperprodukcije** in **stagnacije**. V razmeroma kratkem obdobju je svet doživel **tri gospodarske krize** (1920-23, 1929-33, 1937/38). Še pogostejše so bile **krize kmetijstva**, ki jih nikjer niso učinkovito odpravili.

Posledica kriz so bile zelo **nestabilne družbene in politične razmere**, zato je postajal boj za kolonije, tržišča, surovine in svetovne komunikacije vse ostriješi.

Ob koncu prve svetovne vojne se je v ZDA nadaljevala medvojna konjunktura, v Veliki Britaniji se je povečala inflacija, japonsko in francosko gospodarstvo pa sta zaradi pridobljenih ozemelj nekoliko oživeli.

Toda že leta 1920 se je v ZDA, v skandinavskih državah in v Švici pojavila **hiperprodukcija**. V državah, ki pa so v vojni najbolj trpele pa je prizadela huda **inflacija** (Nemčija, Avstrija, Madžarska, Češka). Najhujša je bila v Nemčiji, vrh je dosegla leta 1923, ko so se cene menjavale iz ure v uro.

Z obvladovanjem gospodarske krize in inflacije se je v svetu začelo **šestletno obdobje gospodarskega vzpona**. ZDA so postale največji investitor v tujini, valute so se stabilizirale, mednarodni trg se je začel urejati, mednarodna trgovina pa počasi naraščati. Deloma si je opomoglo tudi kmetijstvo.

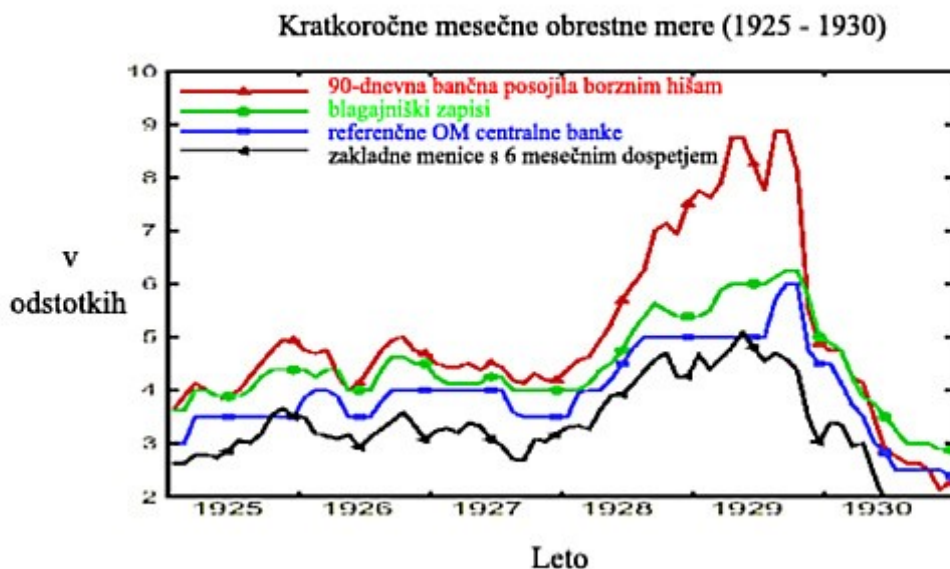
Čeprav sta bili lakota in beda v svetu zelo razširjeni, so se v razvitih državah kopicili **proizvodni presežki**, saj so cene kmetijskim pridelkom zaradi prevelike ponudbe strmoglavo padale. In prav cenovno nesorazmerje med kmetijskimi pridelki in industrijskimi proizvodi je bilo eden izmed vzrokov za gospodarsko krizo. Drugi vir krize so bili močno kreditiranje, vlaganja v konjunkturne veje industrije, nenadzorovano izdajanje vrednostnih papirjev ter državnih obveznic.

Večina držav je vrhunec industrijskega razvoja dosegla leta 1929, nato pa je še istega leta sledil nagel padec. Začelo se je v ZDA, ki so imele rekordno proizvodnjo, rekorden investicijski vložek in ogromno količino neprodanih proizvodov. Polna skladišča so sprožila zniževanje cen, zmanjševanje proizvodnje, množično opuščanje delavcev, padanje cen vrednostnim papirjem. **Polom na newyorški borzi** je sprožil verižno reakcijo. Kriza je zajela ves svet in vse panoge gospodarstva, stopnjevala pa se je dobra 4 leta. Najbolj je prizadela množice delavcev, uslužbencev in kmetov

2. BORZNI ZLOM 1929

Kot rezultat ameriške industrijske revolucije je delniški trg 4. septembra 1929 dosegel vrh. V tem času so banke v polni meri vlagale na trg, vlagatelji so na podlagi posojil (margina) kupovali velikanske količine delnic. Zaradi močnega gospodarskega razcveta je takrat večina ekonomistov dojemala delnice kot ekstremno varne. Oktobra istega leta, ko je bilo že jasno, da amerškemu gospodarstvu pojenja sapa, je delniški trg izgubil že 20 odstotkov. Borzni zlom se je začel z razprodajo delnic v četrtek, 24. oktobra 1929, in s samomori borznih špekulantov, ki so se metali v smrt s stolpnih na Wall Streetu. Na ta dan je trg upadel za 13,5 odstotka. Na zgodovinski dan v ponedeljek so delnice izgubile 11,5 odstotka vrednosti, v torek še 12 odstotkov.

Vse to je pomenilo šele začetek medvedjega obdobja. Čeprav se je razprodaja v novembru kratkoročno končala, trenda navzdol več ni bilo mogoče ustaviti. V treh letih je tako v tistem času najpomembnejši svetovni delniški indeks izgubil skoraj 90 odstotkov vrednosti. Da se je indeks pobral, je trajalo celotno vlagateljsko generacijo. Stari vrh pri 381 točkah je dosegel šele novembra leta 1954. Posledice največjega borznega zloma so znane: razrasel se je v veliko ameriško in svetovno gospodarsko krizo.

3. VZROKI ZA KRIZO

3.1. Cenovno nesorazmerje med kmetijskimi izdelki in industrijskimi proizvodi

V ZDA je bilo kmetijstvo popolnoma mehanizirano in so zato, vsaj kar zadeva pšenico in meso, bile ameriške cene konkurenčne, treba pa je bilo nabaviti kmetijske stroje. Tako se je začela na veliko širiti prodaja vseh dobrin na obroke. Banke so začele vnaprej dajati začetni znesek, potem pa so dobile povrnjene obroke z vštetimi mesečnimi obrestmi. Zaradi tega so zorali tudi zemljišča, ki za pridelek niso bila povsem primerna. Prišlo je do številnih erozij zemljišč in posledičnega propada številnih kmetov. Ti seveda niso bili sposobni poplačati svojih strojev, zato so propadle številne banke nacionalnega pomena, ki niso imele dovolj likvidnih sredstev, da bi se postavile po robu številnim propadom.

3.2. Pretirano najemanje kreditov in neusklajeno kreditiranje

3.3. špekulativna vladanja v konjunkturne veje industrije (tiste panoge, ki trenutno najvišje kotirajo v državi)

3.4. nenadzorovano izdajanje vrednostnih papirjev ter državnih obveznic (izgube 30 milijard \$ delnic)

4. POSLEDICE KRIZE

4.1. Velika brezposelnost

V tridesetih letih 20 stoletja je bila povprečna brezposelnost vseskozi nad 8 milijonov, v letu 1933 je bil brez dela vsak četrti delavec, torej je brezposelnost znašala visokih 25 odstotkov.

4.2. Večji prepad med bogatim in srednjim slojem

Produktivnost se je zaradi zmanjšanje delovne sile povečala za 32 odstotkov, medtem ko so se mezde dvignile le za 8 odstotkov, kar je pomenilo le četrtno glede na rast proizvodnje. Ker so produkcijski stroški hitro padali, mezde pa so se le počasi zviševale, so se zato ob nespremenjenih cenah izredno povečali dobički korporacij. K večjemu prepadu med bogatim in srednjim slojem ljudi je v veliki meri pripomogla tudi vlada. Administracija predsednika Coolidgea in njegova konzervativna vlada sta podpirala podjetništvo - rezultat tega je bilo bogatenje tistih, ki so veliko investirali. Kot primer navajam tako imenovani Revenue Act iz leta 1926, v katerem je prišlo do občutnega zmanjšanja davkov.

4.3. Padec industrijske in kmetijske proizvodnje in trgovine

Po ekonomski teoriji je gospodarstvo v ravnovesju, če sta celotna ponudba in celotno povpraševanje enaka. Vendar je bilo za to obdobje prosperitete značilno, da je bilo ponudbe krepko preveč, to pa zato, ker si navadni delavci več potrošnih dobrin niso mogli privoščiti. Bogataši pa niso mogli svojih potreb po teh dobrinah povečati za štiridesetkrat. ZDA so se lahko zanesle na potrebo bogatih po luksuznih dobrinah in prodajo na kredite, ki so jih pridobivali srednji in nižji sloji. Ta strategija pa je le umetno povečala povpraševanje po dobrinah, ki si jih ljudje sicer ne bi mogli privoščiti. In ker so ljudje vsak mesec bili prisiljeni plačevati anuitete za dosedaj pridobljene kredite, se je njihova kupna moč še bolj zmanjšala. Kar pomeni, da je bilo v končni fazi povpraševanja še manj.

Redistribucija dohodka ni bila vezana le na različne sloje ljudi, pač pa tudi na različna področja gospodarstva. Tako sta v 20. letih skokovito naraščali avtomobilska industrija in gradbeništvo, v nasprotju s tema pa so stagnirale nekatere vrste težke industrije in še posebej kmetijstvo. Tega je država po prvi svetovni vojni popolnoma zanemarila. V času vojne so kmetje pravzaprav vse svoje pridelke izvažali v Evropo, po vojni pa so si tam dovolj opomogli, da jim uvoz iz ZDA ni bil več potreben.

4.4. Zapiranje bank

V ZDA je bankrotiralo 4300 bank.

5. REŠEVANJE KRIZE

iz ZDA se je kriza širila po vsem svetu, zajela ni Sovjetske zveze, ker se razvije plansko oz. načrtno gospodarstvo s petletkami. Zato so začeli ponovno oživljati gospodarstvo. Reševanje krize v ZDA je povezani s Franklinom Delano Roosveltom, ter njegovo politiko »New deal«, v kateri je izvedel obsežen program gospodarskih in družbenih reform :

- o s selektivnimi krediti in drugimi ukrepi se je začela preobrazba kmetijstva
- o velika javna dela so zmanjševala množično brezposelnost
- o z zakonodajo so urejali delovna razmerja in uvedli minimalno socialno zakonodajo
- o sindikati so dobili pravico do pogajanj s delodajalci
- o s protimonopolnimi zakoni je vlada skušala doseči nadzor nad največjimi koncerni in korporacijami

Tako si je gospodarstvo v letih 1934-37 polagoma opomoglo. Države so povečevale investicije v oboroževalno industrijo, kmalu pa je izdelava orožja postala najpomembnejša dejavnost.

6. Gospodarska kriza 2008

Trenutna kriza je "zgodovinska prelomnica, o kateri bodo kasneje pripovedovali v zgodovinskih knjigah", je dejal nemški notranji minister. "To je bil tudi primer 11. septembra 2001," je, sklicujoč se na teroristične napade v ZDA, dodal Schäuble.

Ko je leta 2008 na svetovnih finančnih trgih prišlo do krize, je EU takoj sprejela evropski načrt za oživitve gospodarstva in o odzivih na finančno krizo. Kot najpomembnejši cilj si je zadala obnovitev zaupanja na finančnih trgih in omejitev posledic finančne krize v gospodarstvu. Oblikovala je niz ukrepov v podporo aktivnostim držav članic. Naloga vsake države članice je, da pripravi nacionalni načrt za odziv na finančno krizo in oživitve gospodarstva. Ukrepi za finančni sektor, ki so predvsem kratkoročne narave, pa ne smejo ogrozati oziroma morajo biti usklajeni s sprejetimi dolgoročnimi cilji in strukturnimi reformami.

Načrt oživitve gospodarstva, ki je usklajen s podobnimi pobudami, ki jih izvajajo druge ključne gospodarske sile v svetu, je vreden 200 milijard EUR. Ukrepi so usmerjeni k povečanju kupne moči prebivalstva in spodbuditi rasti in zaposlovanju. Sveženj kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov predstavlja 1,5 % bruto družbenega proizvoda EU. Večina tega denarja – 170 milijard EUR – bo zagotovljena iz državnih proračunov, preostalih 30 milijard EU bosta priskrbeli EU in Evropska investicijska banka.